

„Dobrá krev“

Lebensborn a krádež „rasově cenných“ dětí v Polsku

ANNA MALINOWSKA

Klíčovou institucí, která se podílela na odebírání a poněmčování dětí z nacisty dobývané Evropy, se stal spolek Lebensborn. Osudy desítek tisíc dětí z Polska a dalších zemí okupované Evropy, které skrze něj prošly, spojuje traumatická, a často dokonce několikanásobná změna rodinného prostředí a vlastní identity. Ta na jejich psychice zanechala mnohdy trvalé následky.

Po nástupu Adolfa Hitlera k moci bylo jasné, že ideologické teze nacionálního socialismu, spojené mimo jiné s čistotou a nadřazeností nordické rasy, mohou být realizovány v praxi. Již ve svém díle *Mein Kampf* z roku 1925 Hitler tvrdil, že podceňování rasových práv brání vítěznému tažení nejlepší rasy, znemožňuje pokrok člověka a snižuje ho na úroveň bezmocného zvířete. Jako jediný způsob, jak zajistit národu přežití, vliv a rozvoj, viděl přísné dodržování rasových zákonů. Věřil, že národ, který tyto zákony nerespektuje, čeká nevyhnutelná zkáza. Stát měl povinnost stavět otázku rasy do centra společenského života, zajistit její čistotu a považovat dítě za své největší bohatství.

Zcela posedlý rasovými teoriemi a myšlenkou „dobré krve“ byl Heinrich Himmler, jeden z nejmocnějších mužů třetí říše, říšský vůdce SS, šéf německé policie, říšský komisař pro upevnění německví a později i říšský ministr vnitra. Ještě než se Hitler

dostal v roce 1933 k moci, Himmler nařídil, že příslušníci SS musí mít povolení k uzavření sňatku, což umožnilo kontrolovat „rasovou selekci“. V roce 1934 napsal velitelům SS: *„Všichni bychom bojovali zbytečně, kdyby vojenské vítězství nebylo doplněno vítězstvím zrození dobré krve.“*¹ Himmler věřil, že plození dětí není jen soukromou věcí, ale povinností vůči předkům a národu. Párům, které nemohly mít děti, radil: *„Každý velitel SS by měl adoptovat rasově a geneticky cenné děti a vychovávat je v duchu nacionálního socialismu.“*²

POD HITLEROVOU BUSTOU

V roce 1935 Himmler založil instituci Lebensborn (v němčině „pramen života“). Oficiálně šlo o charitativní spolek na pomoc svobodným matkám a jejich nemanželským dětem. Nezanedbatelným důvodem pro založení této organizace bylo i značné množství ilegálních potratů a velký počet nemanželských dětí. Ještě

ve třicátých letech 20. století byla svobodná žena s dítětem příkladem nemorálního chování a byla odsouzena ke společenské ostrakizaci. Lebensborn měl neprovdaným těhotným ženám poskytnout možnost vyhnout se této potupě. V tichosti a v utajení mohla žena porodit „plnohodnotné árijské dítě“, které mělo po řádné indoktrinaci novými rodiči věrně sloužit Führerovi. Diskrétní služby Lebensbornu mohla samozřejmě využít jen rasově vhodná žena. Prověřován byl i árijský původ otce, jehož jméno musela žadatelka o přijetí do Lebensbornu uvést. Velký význam mělo členství v SS, NSDAP a nacionálněsocialistický světónázor.

Pro těhotné ženy začal Lebensborn brzy po svém založení otevírat speciální střediska, mimo jiné Hochland nedaleko Mnichova, Harz ve Wernigerode, Kurmak v Klosterheide nebo Pommern v Bad Polzin (dnešní Połczyn-Zdrój). Na první pohled šlo o dobře vybavená sanatoria nebo porodnice s vysoce kvalifikovaným personálem. Chovanky, tedy obyvatelky těchto domů, tvořily něco jako „ideologickou komunitu“. Společně poslouchaly rozhlas, hlavně projevy Adolfa Hitlera a jeho ministra propagandy Josepha Goebbelse, společně zpívaly národní písně, speciálně pro ně byly pořádány přednášky, jejichž cílem bylo vychovat z mladých matek „dobré nacionální socialistky“. Ve všech domech Lebensbornu se

¹ HRABAR, Roman: *„Lebensborn“, czyli źródło życia*. Wyd. „Śląsk”, Katowice 1976 (2. vydání), s. 84.

² Tamtéž, s. 85.

konaly povinné přednášky o rase a jejím pěstování, o populační politice, studiu rodinných vazeb a SS jako národním společenství.

Mezi svěřenkami Lebensbornu převažovaly pracující ženy jako např. sekretářky, stenotypistky, účetní, úřednice nebo prodavačky. Otcové dětí byli většinou vysokoškolsky vzděláni, zastávali manažerské pozice nebo byli vědeckými pracovníky.

Jedním z nejdůležitějších „obřadů“ bylo pojmenování novorozence. Jednalo se vlastně o sekularizovanou formu křesťanského křtu. Při této příležitosti bylo dítě svěřeno do péče „rodového společenství SS“. Pod Hitlerovou bustou byly rozestaveny řady židli pro zúčastněné – matky s dětmi, zaměstnance, esesáky a další. Hrál hudba, ceremoniář kladl otázky matce a kmotrovi z řad SS jako kněz v kostele. Kmotrem byl v některých případech i sám Heinrich Himmler. Na závěr byla na tělo dítěte položena dýka a zazněla i slova připomínající Hitlerův výrok o tom, že každá žena, která dá národu dítě, vyhrává s jeho narozením boj o život národa.

Děti narozené ve střediscích Lebensbornu byly umístěny do pěstounských nebo adoptivních rodin. Stávalo se však, že si je jejich biologické matky po nějaké době vzaly zpět. Odjely do jiného města, našly si práci, zázemí a mohly se starat o dítě, o kterém nikdo nevěděl, že je z nemanželského lože.

V situaci, kdy žena měla na výběr mezi potratem, který byl v třetí říši zakázaný, a životem v hanbě, to byla pro mnohé matky více než přijatelná volba. Himmler, zakladatel Lebensbornu, byl na své dílo hrdý. Dá se však říci, že nebyl veden zájmem o ženy, které se ocitly v obtížné životní situaci. Pro Himmlera měl Lebensborn vojensko-politický význam. Právě tato instituce měla Wehrmachtu zajistit stálý přísun

„Každý velitel SS by měl adoptovat rasově a geneticky cenné děti a vychovávat je v duchu nacionálního socialismu“

vojáků. Měla produkovat modrooké blondýnky a blondáky, stoprocentně oddané občany nového, lepšího světa.

Po začátku války začal Lebensborn působit také v okupovaných zemích. I tam bylo totiž možné získat děti s „dobrou krví“. Organizované poněmčování zahájil Lebensborn v Rumunsku, svá střediska otevřel v Norsku, kde se rodily děti ze svazků norských žen s německými vojáky, podobná situace byla v Belgii, Nizozemsku nebo ve Francii.

ODEBÍRÁNÍ DĚTÍ V POLSKU

„Chapadlům“ Lebensbornu s jeho druhou, zločineckou tváří se nevyhnulo ani Polsko. Již 25. listopadu 1939 obdržel Himmler zprávu Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS (Rasse- und Siedlungshauptamt, RuSHA) o bývalých polských zemích

Logo spolku Lebensborn, který se během druhé světové války podílel na únosech a převýchově dětí z nacisty okupovaných území (foto: Profimedia)

připojených k Říši: „Značná část rasově cenných, ale z národnostních důvodů pro germanizaci nevhodných vrstev polského národa bude muset být vysídlena na zbývající polské území. Z přesídlení je však třeba se pokusit vyloučit rasově cenné děti a vychovávat je ve vhodných vzdělávacích zařízeních staré Říše. [...] Dotyčným dětem nesmí být více než osm až deset let, protože pouze do tohoto věku je zpravidla možná definitivní germanizace. Podmínkou je úplné ukončení jakýchkoli vztahů s jejich polskými příbuznými. Děti dostanou německá jména, která musí být také jednoznačně germánského původu. Jejich rodokmen bude veden ve zvláštním oddělení rasového úřadu. Všechny rasově cenné děti, jejichž rodiče padli ve válce nebo zemřeli později, okamžitě převezmou německé sirotčince. Z tohoto důvodu je třeba vydat zákaz adopce těchto dětí Poláky.“³

Germanizace dětí cizích národů se stala Himmlerovou prioritou. V projevu k vyšším důstojníkům SS 16. září 1942 uvedl: „Všechna dobrá krev – to je priorita, kterou musíte mít na paměti, kdekoli na východě na ni narazíte, můžete ji buď získat, nebo zabít. [...] Kdekoli se setkáte s dobrou krví, musíte ji získat pro Německo, nebo se postarat o to, aby přestala existovat. V žádném případě nesmí zůstat na straně našich nepřátel.“⁴

O rok později v projevu o slovan-ských národech v Bad Schachen prohlásil: „Je jasné, že v této směsi- ci národů se vždy objeví určité typy, které jsou z hlediska rasy velmi dobré. V tomto případě si myslím, že našim úkolem je vzít jejich děti k nám, vytrhnout je z jejich prostředí, i kdybychom jim ty děti měli vzít nebo ukrást. Buď

3 HRABAR, Roman: *Janczarowie XX wieku*. Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice 1983, s. 18–19.

4 Tamtéž, s. 21.

Nacisté „rasově cenné“ děti hledali v celé okupované Evropě. „Chapadla“ Lebensbornu sahala zejména do Polska, Československa, na Ukrajinu či do Jugoslávie, ale také do Norska a západní Evropy, například do Francie, Belgie či Nizozemska. (foto: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

*získáme dobrou krev, kterou můžeme použít doma a začlenit do našich řad, nebo, milí pánové, a můžete to nazvat krutostí, ale příroda je krutá, tuto krev zničíte. Nemůžeme se vymlouvat před svými syny a potomky, že jsme nechali tuto krev nepříteli.*⁵

Jak se ale dá poznat, zda je dítě „rasově vhodné“ nebo „dobré krve“? Za tímto účelem nacisté prováděli rasové „výzkumy“ i v Polsku.

Ve Slezsku nebyl takový „výzkum“ nutný, protože místní obyvatelé byli považováni za etnické Němce. V takzvaném Povartí a v Pomořansku už ale probíhala rasová selekce. Děti byly vyhledávány v pečovatelských zařízeních a v pěstounských

rodinách. V Generálním gouvernementu byla tato činnost zaměřena především na děti z rodin německého původu, které se nepřihlásily jako Volksdeutsche, etničtí Němci, žijící ve státech bez německé majority, a na děti popravených odpůrců režimu.

Zjednodušeně řečeno, „šetření“ se týkalo těchto kategorií:

- Děti rodičů vzdorujících germanizaci. Šlo především o osoby německého původu.

- Děti z národnostně smíšených manželství. Na územích připojených k Říši byli za nepolské obyvatelstvo považováni kromě Slezanů také Kašubové a Mazurové. Smíšená manželství zůstávala pod neustálou

kontrolou, protože neposkytovala záruku, že dítě bude „vychováno v německém duchu“. Pokud byly zjištěny jakékoliv „nedostatky“, bylo možné dítě odebrat.

- Děti z rozvedených smíšených manželství. V případě rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné byl polský rodič vždy zbaven péče o dítě. Také v případech dříve proběhlých rozvodů bylo provedeno přezkoumání a péče byla svěřena německému rodiči.

- Děti v péči ústavních zařízení. To byl nejjednodušší způsob, jak získat „rasově cenné“ děti. Zástupci úřadů mohli jednoduše přijít a vybrat děti, které považovali za „vhodné“.

5 Tamtéž.

- Děti v pěstounské péči. Postup odebrání dětí byl poměrně jednoduchý. Aby rodiny nebyly znepokojeny, bylo třeba je ujistit, že děti budou umístěny do internátních škol nebo do zařízení pro volný čas. Děti neměly být odebírány těm pěstounům, kteří byli vhodní pro germanizaci.

- Děti v péči polských zákonných zástupců a děti deportovaných, zavražděných nebo vysídlených rodičů. Rasové kritérium bylo pro nacisty samozřejmě relevantní, ale v tomto případě byly zohledněny i samotné okolnosti osiření dětí a obava, že by se v budoucnu mohly mstít za smrt svých rodičů.

- Děti v koncentračních táborech. V roce 1942 byly vypracovány plány na zřízení koncentračního tábora pro nezletilé v ulici Przemysłowa v Lodži včetně pobočky v obci Dzierżanin. V průměru bylo v táboře asi tisíc dětí, které sem byly odvezeny bez jakýchkoli dalších kritérií jako „mladiství delikventi“. Ve Slezsku zase byla vytvořena síť tzv. polenlágrů – táborů pro polské obyvatelstvo. Jednalo se o tábory pro vysídlené obyvatelstvo, které mělo uvolnit místo německým přesídlencům. Značnou část jejich osazenstva tvořily děti a mládež, proto tyto tábory navštěvovaly komise složené z rasových „odborníků“.

- Děti narozené v Německu nebo odebrané v Německu. Až do roku 1943 Němci o těhotných nuceně nasazených Polkách nerozhodovali. Po roce 1943 mohly tyto ženy podstoupit interrupci, zejména v případech, kdy otec dítěte nebyl germánského původu. S rostoucími válečnými ztrátami se však Němci rozhodli odebírat i děti, které se narodily těmto ženám, a vychovávat je jako německé děti.

- Děti deportované kvůli práci. Do Německa byly během války deportovány desetitisíce dětí a mladých lidí. Cílem bylo získat potřebnou pracovní sílu, ale také umožnit Němcům adoptovat „rasově cenné“ jedince.

- Děti odebrané na základě zvláštních příkazů. Během vysídlovací akce v regionu Zamojska byly „rasově cenné“ děti umístěny do péče

Lebensbornu. V rámci vysídlování byly deportovány děti ze škol v měsících Lvov, Radom nebo Tomaszów Mazowiecki. Docházelo i k situacím, kdy byly děti jednoduše unášeny ze svých domovů, pokud někomu „padly do oka“ nebo se zdály být „rasově cenné“.

Rasový „výzkum“ prováděli „odborníci“, kteří vyplňovali speciální formuláře. Uváděli v nich přesnou velikost a tvar jednotlivých částí těla, barvu vlasů a očí. K formulářům byly přiloženy fotografie dítěte ve třech pozicích. Byla rovněž provedena lékařská a psychologická vyšetření. Dítě nebylo germanizováno, jestliže se u něj navzdory světlým vlasům

Děti nadšeně poslouchaly Hitlerův projev z rozhlasu a mnohé snily o tom, že tatínek, kterého dostanou, bude důstojníkem. Nejlépe od SS nebo od Luftwaffe.

a modrým očím projevíly psychické problémy. Ty děti, které „prošly“, pak byly umístěny do středisek Lebensbornu nebo, pokud byly starší, do středisek, která sdružovala členy organizace Hitlerjugend v případě chlapců a Bund Deutscher Mädel (BDM) v případě dívek.

Děti dostaly novou identitu: z Karwinowského se stal Karpers, z Mikolajczyka Micker a ze Sosnowské Sosemann. Tak se zachovaly první slabiky a dítě si rychleji osvojilo nové jméno. Ne vždy to však bylo možné a některá jména byla přeložena do němčiny: Olejnik – Ölmann, Młynarczyk – Müller, Ogrodowczyk – Gärtner. Pokud naopak dítě mělo slovansky znějící příjmení, dostalo příjmení typicky německé: Cieślak – Schüller, Rzymiak – Kramer, Czesławski – Zallinger. V zájmu ještě lepšího utajení minulosti byly dětem vystaveny falešné rodné listy, které obsahovaly nepravdivé údaje o datu a místě narození.

Jak to vypadalo v praxi? Například Alojzy Twardecki z velkopolského města Rogoźno se stal Alfredem

Hartmannem. Jeho první vzpomínka z dětství se vázala na středisko, kde si děti hrály na vojáky a z rozhlasu nadšeně poslouchaly Hitlerův projev. Mnohé snily o tom, že tatínek, kterého dostanou, bude důstojníkem. Nejlépe od SS nebo od Luftwaffe.

Alojzemu/Alfredovi se sen nesplnil, protože si ho ze střediska odvedl Theodor Binderberger, ředitel Úřadu práce v Koblenzi. Zklamání pětiletého chlapce se však rozplynulo jako mýdlová bublina. Dostal se do milující a bohaté rodiny, žil ve velkém a pohodlném domě. Theodora manželka pracovala u Luftwaffe a byla vedoucí oddělení dovolených pro důstojníky. S novými rodiči bydleli také noví chlapcovi prarodiče, kteří ho zbožňovali.

Poklidný život Binderbergerových narušil dopis, který přišel v roce 1949 z Polska. Napsala ho Malgorzata Ratajczaková, skutečná chlapcova matka. Po mnoha peripetiích se Alojzy vrátil do Polska. Bylo to až v roce 1953, kdy mu bylo patnáct let. Matka by svého syna nikdy nenašla nebýt toho, že ho Němci odvedli spolu s jeho bratrancem, kterému bylo v té době deset let a už si ledacos pamatoval a chápal. Ten byl poslán do tábora Hitlerjugend v Rakousku, ale věděl, že Němci změnili Alojzyho údaje a dali mu jméno Alfred Hartmann. Chlapci se z Rakouska podařilo vrátit a říct Alojzyho matce, že musí hledat svého syna pod jinou identitou.

Příkladem toho, jak Němci získávali „rasově cenné“ děti svých nepřátel, je rodina Witaszeků. Halina a Franciszek z Poznaně měli pět dětí. Během okupace se Franciszek zapojil do odboje. Stal se velitelem poznaňského okresu Unie odvety (Związek Odwetu, ZO), která byla součástí Svazu ozbrojeného boje (Związek Walki Zbrojnej, ZWZ) a později Zemské armády (Armia Krajowa, AK). V dubnu 1942 byl zatčen a posléze popraven. Zadržena byla i jeho manželka Halina. Ještě předtím se jí ale podařilo ukrýt své děti: tři starší u svého bratra a dvě nejmladší dcery, tříletou

Dcera polských odbojářů Witaszekových Alodia byla unesena, přejmenována na Alici Wittke a v roce 1944 předána rodině Dahlových v Německu. K biologické matce, která přežila koncentrační tábor, se vrátila až v roce 1947. (foto: Profimedia)

Dariu a o dva roky starší Alodii, u příbuzných v Poznani. Ani jednu z dívek se však nepodařilo ochránit před zájmem Němců. Byly poslány „k výzkumu“ do Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS. Tamní „odborníci“ je považovali za vzorové typy pravé nordické rasy. Byly odvezeny do střediska v Bad Polzinu, tj. do Połczynu Zdróju.

Alodia Witaszeková byla přejmenována na Alici Wittke a Daria na Doru Wittke. Nejprve byla v lednu 1944 adoptována Alodia. Dívka byla převezena do domu manželů Dahlových ze Stendalu u Berlína. Luise Dahlová pracovala jako sekretářka, její manžel Wilhelm byl v zajateckém táboře ve Francii. Německá matka, „Mutti“, se k Alici chovala jako k malé princezně. Vytvořila jí domov, pletla jí šaty, přihlásila ji na plavání a na balet. Dariu si zase odvezla rodina Edmunda Schölna z rakouského Weitru. Schölnovi byli prostí lidé. On pracoval jako malíř pokojů a sloužil v armádě, ona byla v domácnosti. Dívka si svou „Mutti“ pamatovala

jako klidnou a laskavou ženu. Doma měla hračky a „dědeček“ jí ze dřeva vyrobil kolébku a kočárek.

Na podzim roku 1947 se obě dívky dozvěděly, že musí odjet do Polska a že jejich „Muttis“ nejsou jejich matkami. V Polsku na své dcery čekala, šílená strachem a smutkem, jejich skutečná matka Halina, která přežila koncentrační tábor.

Janusz Bukorzycki byl jako několikátýdenní miminko zanechán na jedné z lodžských ulic, kde ho našli kolemjdoucí. Vedle ležel lístek: „Janusz Bukorzycki, narozený 3. května 1933“. Chlapeček se dostal do dětského domova v Lodži, odkud si ho o dva roky později odvezli Anna a Józef Koniecznych. Během okupace obdrželi chlapcovi opatrovníci předvolání k lékařskému vyšetření malého Janusze. Na jeho základě bylo rozhodnuto, že je vhodný k poněmčení, a Janusz Bukorzycki se změnil na Johanna Buchnera. Ale chlapci už bylo deset let a uvědomoval si, že to není pravda. Skončil v dětském domově v rakouském Oberweisu. Děti

ze střediska byly často adoptovány, ale o Janusze neměla žádná rodina zájem. Proto byl převezen do výcvikového tábora Hitlerjugend, kde chlapci mimo jiné cvičili střelbu ze zbraní, pochodovali a měli pracovat na své fyzické zdatnosti. Dne 8. května 1945, v den podpisu bezpodmínečné kapitulace třetí říše, se němečtí dozorcí ve středisku neobjevili. Svě svěřence prostě opustili. Po nějaké době se Janusz vrátil domů do Lodže.

NA POLSKO ZAPOMEŇTE

V rozporu s vydanými doporučeními se Lebensborn ucházel i o starší děti. Ty se však na rozdíl od Alojzyho, Alodie nebo Barbary nedostaly do nových německých rodin, které by je milovaly.

Dvanáctiletá Barbara Mikolajczyková žila se svou matkou v Lodži. Otec byl deportován na práci. V roce 1942 dostala její matka písemnou výzvu, aby se dostavila se svou dcerou na „vyšetření“. „Odborníci“ chválili dívčin krásný nos a modré oči. Prikázali jí, aby si vyhrnula šaty a oni mohli zkontrolovat, zda nemá křivou páteř. Po vyšetření se Barbara už domů nevrátila. Takto vypovídala jako svědkyně během norimberského procesu, v němž byli souzeni i funkcionáři Lebensbornu: „Převezli nás do Heimschule v Achern-Badenu. Tam jsme zůstali asi rok. Museli jsme vstoupit do BDM, nosit uniformy a zdravit se ‚Heil Hitler‘. Měli jsme zakázáno používat polštinu a učitelé nás bili, jakmile zjistili, že mluvíme polsky. Říkali nám, že jsme Němci a že máme na Polsko zapomenout. Z Achern-Badenu nás odvezli do nějakého tábora v Salcburku. Tam jsme zůstali asi dva měsíce a dostali jsme nová jména. Já jsem dostala jméno Barbara Micker a byla jsem umístěna do německé rodiny. Bylo mi řečeno, abych je oslovovala ‚tatínku‘ a ‚maminko‘. Ale já jsem to nedokázala. Snažila jsem se kontaktovat svou rodinu v Polsku, což mi ale nebylo umožněno,⁶⁶ vypověděla

Dívky z organizace Bund Deutscher Mädel s dětmi (foto: Narodowe Archiwum Cyfrowe)

a dodala, že německá rodina věděla, že je polské dítě.

Také Alina Antczaková, další z dívek pocházejících z Lodže, svědčila v norimberském procesu: „*Ve středisku v Achern-Badenu jsem byla asi rok, musela jsem se stát členkou BDM a nosit uniformu. Jednou jsem viděla Himmlera na prohlídce našeho zařízení. Navštěvovali nás různí velitelé SS a Lebensbornu. Při odchodu ze střediska mi řekli, že se jmenuji Hilda Anziger. Byla jsem umístěna do rodiny Mehnertových v Petersheinu. Byl srpen 1943. Německá rodina neměla děti. Bylo mi řečeno, že jim mám říkat ‚tatínku‘ a ‚mamínko‘. Já jsem to ale nedokázala a říkala jsem jim ‚teto‘ a ‚strejdo‘. Když ‚strejda‘ zemřel,*

musela jsem víc pracovat. ‚Teta‘ na mě často křičela, bila mě a ve vzteku na mě řvala, že jsem polská svině,“ uvedla Alina před soudem.

Podle jejího vyprávění žily v okolních německých rodinách i další malé Polky. Jedna z nich, s níž se spřátelila, zemřela. „*V té rodině bylo mnoho dětí, musela tvrdě pracovat. Byl to statek. Jednoho dne se nachladila a po nemoci zemřela,“* vypověděla Alina.⁷

Odebírání dětí nuceně nasazeným polským dělnicím bylo běžnou praxí. Mnohé z těchto dětí po skončení války své matky už nikdy nenašly a nesetkaly se s nimi. Tak jako Renata Jurasová, která se narodila v prosinci 1944 v porodnici v Augsburgu

v jihozápadním Bavorsku. Porodila ji Stefania Jurasová, nuceně nasazená dělnice, tkadlena z místní tkalcovny Aura, otcem dítěte byl německý voják Herbert Sarch. Matka žila před vypuknutím války ve vesnici Jezierzany v okrese Borszczów na území dnešní Ukrajiny. V září 1939 utekla do Lvova, kde začala pracovat v Cafe Lewandowski, ale v dubnu 1944 byla deportována do Německa. V té době už musela být těhotná. Po narození byla Renata pravděpodobně převezena do střediska Hochland u Mnichova, sto kilometrů od Augsburgu. V červnu 1947 ji spolu s transportem dalších dětí převezli z Německa do Katovic. Tam byla umístěna do dětského

7 Tamtéž, s. 215.

domova, odkud si ji vzali manželé Herwichovi. Herbert Sarch zemřel v Polsku nedaleko Pszowa, kde byl i pohřben. Poslední stopa Stefanie Jurasové pochází z června 1949. V té době byla v Itálii a podala si žádost o odchod do Argentiny. Zda se tam dostala nebo co se s ní stalo, není známo.

DOKUMENTY SKONČILY V ŘECE

Některé z unesených dětí se o své skutečné polské identitě nikdy nedozvěděly nebo pravdu zjistily až po letech jako dospělí.

Spojenci po vstupu na území třetí říše časem zjistili, že v sirotčincích a na statcích se nacházejí děti, které nelze identifikovat nebo které pocházejí z okupovaných zemí. Začalo pátrání po jejich původu a repatriace. Objevovaly se rovněž dokumenty týkající se Lebensbornu, bohužel ne kompletní. O mnoha aktivitách spojených s germanizací polských dětí se proto nikdy nedozvíme.

Již na konci války začali dokumenty ničit sami zaměstnanci této organizace. Ani okupační síly s nimi nezacházely příliš opatrně. Většina materiálu byla shromážděna v matrice Lebensbornu v Mnichově. Před příchodem Spojenců byly zabaleny do šesti beden, které byly naloženy na nákladní auto. Není jasné, kam měly být převezeny. Známo je jen to, že několik měsíců po kapitulaci Německa nákladák na silnici zastavila americká jednotka pod velením kapitána Kaufmana. Ten po kontrole nákladu nechal dokumenty shodit do řeky. Lze předpokládat, že pro něj neměly žádnou hodnotu. O jeho neuváženém rozhodnutí se ví díky jugoslávským

důstojníkům, kteří byli akreditováni v americké okupační zóně Německa a všimli si v řece plouvoucích listin. Některé z nich vytáhli z vody. Když zjistili, že obsahují slovanská jména a příjmení dětí, upozornili na ně okupační úřady.

Roman Hrabar, polský vládní zmocněnec pro navrácení dětí, který jako jeden z prvních v Polsku vyšetřoval trestnou činnost Lebensbornu, odhalil, že Němci unesli více než 200 tisíc polských dětí.⁸ Po válce se jim podařilo najít 30 tisíc. Co se stalo s ostatními, nevíme. Lze jen předpokládat, že

Zločiny Lebensbornu jsou fyzicky nekrvavé, ale zanechaly stopy na psychice obětí. Pro mnoho dětí unesených nacisty válka neskončila kapitulací Německa.

většina z nich se nikdy nedozvěděla pravdu o svém původu a svou identitu tak nikdy nezískala zpět.

Ty, které byly vypátrány a převezeny zpět do Polska, ji naopak získat musely, byť to nebylo lehké. Nešlo jen o jméno, příjmení nebo slova v jazyce, který jim byl v té době cizí. Musely se seznámit se staronovými příbuznými a poznat je s vědomím toho, že jejich skutečnými rodinami nejsou ty německé. Osudy těchto poněmčených dětí byly odlišné. Ne všechny měly v Polsku milující příbuzné, kteří na ně čekali. Některé z nich skončily v dětských domovech. O mnoho let později, už jako dospělí, se snažili své skutečné rodiče najít. Někdy se jim to podařilo, ale ne vždy šlo o šťastné shledání. Leckdy měly děti odlišnou

představu o rodičích, rodiče o dětech a dostavilo se zklamání. Občas se stalo, že se setkali dva úplně cizí lidé, kteří se nedokázali ani poznat, natož si rozumět. Roky odloučení se nedaly dohnat.

Většina dětí unesených Lebensbornem nikdy nepoznala svou skutečnou matku ani otce, protože ti nepřežili válku. Existují i případy, kdy byrokraie selhala a děti převezené do Polska se nikdy nedozvěděly svá pravá jména a příjmení, a nepoznaly tedy ani své kořeny.

Zločiny Lebensbornu jsou fyzicky nekrvavé, ale zanechaly stopy na psychice obětí. Pro mnoho dětí unesených nacisty válka neskončila kapitulací Německa v roce 1945. Naučit se žít novým životem a pokusit se najít pravdu o sobě a svých blízkých trvalo roky. O tom, jak moc byly tyto děti poškozeny, nejlépe hovoří skutečnost, že svévolné zbavení národní identity uznalo⁹ Valné shromáždění OSN za nepromlčitelný zločin genocidy.¹⁰

ANNA MALINOWSKA (1975) je polská novinářka působící od roku 2005 v deníku *Gazeta Wyborcza*. V roce 2017 vydala knihu *Brunatna kolysanka. Historie uprowadzonych dzieci* (Agora, Warszawa 2017), v níž se jako první polská autorka po roce 1989 zabývala historií dětí ukradených za druhé světové války. Napsala také knihu *Komendant. Życie Salomona Morela* (Agora, Warszawa 2020) o veliteli pracovního tábora Zgoda v polských Świątuchowicach.

8 Jak ale upozorňuje například Isabel Heinemann, může být toto číslo výrazně nadsazené. Viz její studie *Nezaplnitelná mezera v životopise. Pozadí, praxe a důsledky nucené germanizace dětí ze střední a jihovýchodní Evropy a Sovětského svazu za druhé světové války* v tomto čísle revue *Paměť a dějiny*.

9 Viz Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z 8. 12. 1948 - <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-genocida.pdf> (citováno k 12. 4. 2023).

10 Tuto studii přeložil z polštiny Jarosław Radimersky.